

Dr. sc. Nikolina MALETA, izv. prof.
Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet
nikolina.maleta@pf.sum.ba

UDK 347.426.4:656.1/.5(497.6)
368.2(497.6)

Pregledni znanstveni rad

Rad stigao: 7. svibnja 2025.

Rad prihvaćen: 28. svibnja 2025.

Dr. sc. Jasmina ĐOKIĆ, doc.
Pravni fakultet Univerziteta u Zenici
jasminda.jokic@unze.ba

Dr. sc. Davor MARTINOVIĆ, doc.
Odvjetničko društvo Martinović&Partneri
davor.martinovic@martinovic-partneri.ba

RECENTNE IZMJENE IZNOSA PRAVIČNE NOVČANE NAKNADE NEMATERIJALNE ŠTETE PO OSNOVI ORIJENTACIJSKIH KRITERIJA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE I OKVIRNIH KRITERIJA IZ ZAKONA O OBVEZNIM OSIGURANJIMA U PROMETU

Sažetak: Sudovi se u određivanju iznosa pravične novčane naknade nematerijalne štete uz procjenu okolnosti slučaja služe objektivnim kriterijima među kojima poseban značaj i zastupljenost u primjeni imaju Orijetacijski kriteriji kao i posebni kriteriji definirani *lex specialis propisima*. Početkom 2025. godine Vrhovni sud Federacije BiH usvojio je izmjene Orijetacijskih kriterija za naknadu nematerijalne štete po osnovu Zakona o obveznim odnosima, kojima se utvrđuju uvećani iznosi pravične novčane naknade nematerijalne štete za 50% u odnosu na prethodno važeće. Za utvrđivanje visine naknade nematerijalne štete nastale uporabom motornog vozila, primjenjuju se Okvirni kriteriji sadržani u Zakonu o obveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH. Za Okvirne kriterije također je predloženo povećanje normiranih iznosa naknade razmjerno povećanju prosječne premije osiguranja od automobilske odgovornosti. U radu se analiziraju praktične implikacije izmjena ovih dvaju Kriterija, njihov međusobni odnos, te se daju određene preporuke u cilju izbjegavanja arbitrarnog postupanja prilikom primjene Kriterija u praksi. Kako bi se shvatio značaj objektivnih kriterija, autori uvodno analiziraju nematerijalnu štetu i sustave odmjerenja pravične novčane naknade s komparativnim pregledom utvrđivanja visine odštete zbog tjelesne povrede ili smrti po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti.

Ključne riječi: nematerijalna šteta, orijentacijski kriteriji, okvirni kriteriji, Zakon o obveznim odnosima, Zakon o obveznim osiguranjima u prometu

1. Uvod

U bosanskohercegovačkom pravnom sustavu nematerijalna šteta je uz materijalnu štetu regulirana Zakonom o obveznim odnosima¹. Ovaj zakon nematerijalnu štetu odre-

¹ Zakon o obveznim odnosima, Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89, i 57/89, Službeni list R BiH, br. 2/92, 13/93, Službene novine Federacije BiH br. 29/03, 42/11, Službeni glasnik Republike Srpske br. 17/93, 3/96, 39/03, 74/04 (u nastavku: ZOO) u članku 155. pod štetom definira umanjeње nečije imovine (obična šteta) i sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) te nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha što definira kao nematerijalnu štetu. Dalje iz teksta zakona proizlazi jasna koncepcija podjele štete na

duje kao nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili uzrokovanje straha. Uz ovakvo normativno određenje subjektivne manifestacije nematerijalne štete, ZOO sadrži i odredbe na osnovi kojih se može zaključiti kako pojam nematerijalne štete podrazumijeva i povredu prava osobnosti² što može upućivati i na djelomično legislativno prihvaćanje objektivne koncepcije nematerijalne štete.³ Međutim, općeprihvaćeno je stajalište da se važeći sustav obveznog i odštetnog prava u Bosni i Hercegovini temelji na subjektivnoj koncepciji nematerijalne štete. Navedeno se argumentira i činjenicom da se za postojanje nematerijalne štete kod povrede prava osobnosti opet traži štetna posljedica u obliku pretrpljenog bola ili straha.⁴ Dakle, u procjeni nematerijalne štete naglasak je na subjektivnim manifestacijama koje oštećena osoba doživljava kao posljedice štetnog događaja.⁵ Institut nematerijalne štete predstavlja novčani ekvivalent za takve subjektivne manifestacije štetnog događaja, a što uključuje bolove i patnje koje oštećena osoba osjeća ili trpi. Naknada nematerijalne štete može uključivati i nenovčanu satisfakciju kada su oštećenoj osobi povrijeđeni čast i ugled. Budući da zakon ne regulira novčane ekvivalente za nematerijalnu štetu, sudovi se u odmjeravanju visine nematerijalne štete služe procenom okolnosti slučaja te objektivnim kriterijima među kojima poseban značaj i zastupljenost u primjeni imaju Orijentacijski kriteriji⁶.

U razmatranju Orijentacijskih kriterija javlja se potreba preispitati njihovu pravnu prirodu, odnosno definirati njihov položaj u sustavu izvora prava⁷. Orijentacijske kriterije uobičajeno usvajaju najviše sudske instance, pa ih treba i promatrati u tome kontekstu s obzirom da je za oblikovanje prava posebno značajna sudska praksa kao

materijalnu i nematerijalnu, a što se nerijetko kritizira i zauzima stav da je podjela štete na imovinsku i neimovinsku prikladnija suvremenom razvoju odštetnog prava.

² Članak 157. st. 1. ZOO definira povredu osobnosti: „*Svako ima pravo zahtijevati od suda ili drugog nadležnog organa da naredi prestanak radnje kojom se povređuje integritet ljudske ličnosti, ličnog i porodičnog života i drugih prava njegove ličnosti.*“, a u glavi V – NAKNADA NEMATERIJALNE ŠTETE u članku 199. određuje vidove naknade nematerijalne štete zbog povrede prava osobnosti: „*U slučaju povrede prava ličnosti sud može narediti, na trošak štetnika, objavljivanje presude, odnosno ispravke, ili narediti da štetnik povuče izjavu kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže naknadom.*“.

³ MEDIĆ, D., Nematerijalna šteta u uporednom pravu, Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje - Zbornik radova sa XXII međunarodnog naučnog skupa Instituta za uporedno pravo, Udruženja za odštetno pravo i Pravosudne akademije, Beograd-Valjevo 2019. (str. 17. – 28.), str. 18.

⁴ ANDONOVIC, S., Naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti – između zakona i prakse, Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje - Zbornik radova sa XXII međunarodnog naučnog skupa Instituta za uporedno pravo, Udruženja za odštetno pravo i Pravosudne akademije, Beograd-Valjevo 2019. (str. 213. – 221.), str. 218.

⁵ MEDIĆ, D., *loc. cit.* (bilj. 3.)

⁶ Orijentacijske kriterije u Bosni i Hercegovini donose entitetski Vrhovni sudovi. U Federaciji BiH trenutno su na snazi Orijentacijski kriteriji iz 2016. s izmjenama iznosa pravične novčane naknade iz 2025. U Republici Srpskoj na snazi su Orijentacioni kriteriji iz 2015. Za Brčko Distriktu BH Orijentacijske kriterije usvojio je Apelacioni sud također 2016.

⁷ Izvore prava u najširem smislu možemo definirati kao akte u kojima su sadržana pravna pravila ili uobičajene obrasce postupanja iz kojih crpimo određena pravna pravila. Pravna pravila su prema tome sadržana u propisima i autonomnim izvorima prava. Propisi u kojima nalazimo pravna pravila su ustav, zakoni i podzakonski akti. U autonomne izvore prava ubrajamo ugovore koji imaju obilježja zakona među ugovornim strankama, zatim opće uvjete poslovanja, običaje i naravno praksu.

pravni izvor. U našem pravnom sustavu, sudska praksa je autonoman, neizravan i interpretativan izvor prava. Sudske odluke u okviru kontinentalnih pravnih sustava, kojemu pripada i pravni sustav Bosne i Hercegovine, djeluju snagom svoje uvjerljivosti i autoritetom sudske vlasti.⁸

Poseban naglasak u ovome radu je na najnovijim izmjenama Orijetacijskih kriterija Vrhovnog suda Federacije BiH koje su zbog inflacijskih kretanja i povećanja indeksa prosječne neto plaće rezultirale uvećanjem za 50% iznosa pravične novčane naknade nematerijalne štete utvrđenih 2016. Daju se određene kritike na sadržaj izmjena zbog kojih nedostataka se predviđaju dvojbe i poteškoće u njihovoj primjeni. Iako bi svrha Orijetacijskih kriterija trebala biti doprinos ujednačavanju sudske prakse, opravdana je bojazan da će zbog uočenih nedostataka i nedorečenosti recentnih izmjena ovih Kriterija, rješavanje predmeta po zahtjevima za naknadu nematerijalne štete temeljem ZOO rezultirati neujednačenim sudskim stavovima. Daje se poseban osvrt i na odnos Orijetacijskih kriterija prema Okvirnim kriterijima za utvrđivanje visine odštete sadržanih u Zakonu o obveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH⁹ kao i na zakonsku osnovu za izmjenu iznosa nematerijalne štete utvrđenih u Okvirnim kriterijima.

2. Naknada nematerijalne štete

Naknada štete prema ZOO počiva na načelu potpune (integralne) naknade pretrpljene štete¹⁰ po kojem je sud dužan dosuditi naknadu u iznosu koji je potreban da se oštećenikova materijalna situacija dovede u ono stanje u kome bi se nalazila da nije bilo štetne radnje ili propuštanja (članak 190. ZOO). Prema zakonskoj definiciji, materijalna šteta predstavlja umanjeње postojeće imovine (stvarna šteta, *damnum emergens*) ili nenastupanje povećanja imovine koje se po redovnom tijeku stvari ili okolnostima konkretnog slučaja moglo očekivati (izgubljena dobit, *lucrum cessans*). Nematerijalna šteta predstavlja oblik štete koji se javlja kada je povrijeđeno neko osobno, nematerijalno dobro oštećene osobe koje je tijesno vezano za osobnost i sadržano je u fizičkom i psihičkom integritetu čovjeka i njegovim socijalnim odnosima i statusu koji uživa.¹¹ Iako osobno dobro nema cijenu izraženu u novcu, institut nematerijalne štete predstavlja novčani ekvivalent za bolove i patnje koje oštećena osoba osjeća, odnosno nenovčanu satisfakciju ako su joj povrijeđeni čast i ugled.

Pri utvrđivanju visine naknade nematerijalne štete, prvenstveno se mora voditi računa o značaju povrijeđenog dobra, cilju kojemu treba služiti ta naknada te da se njo-

⁸ Da bi sudska praksa bila izvor prava, potrebno je ispuniti kumulativno nekoliko kriterija. Prvenstveno, potrebna je brojnost istovrsnih sudskih odluka, potom istovjetnost ili znatna sličnost okolnosti i činjeničnog stanja u riješenim predmetima te ujednačena primjena norme na takve predmete. Međutim, diskutabilno je koliko je sucima kao pojedincima dozvoljeno autonomno oblikovanje prava. Ovo je posebice izraženo u bosanskohercegovačkom pravosudnom sustavu u kojemu su suci opterećeni zadanim normativima, kao i utjecajem odluka viših sudova na njihovo ispunjenje norme pri čemu se unaprijed presumira korektivna uloga viših sudskih instanci.

⁹ *Zakon o obveznim osiguranjima u prometu*, Službene novine Federacije BiH broj: 57/20 i 103/21 (u nastavku: ZOOP).

¹⁰ BEVANDA, M., *Odštetno pravo: objektivna odgovornost za štetu*, Sveučilište u Mostaru – Pressum, Mostar, 2020., str. 10.

¹¹ MORAIT, B., *Aktuelnosti pitanja naknađivanja nematerijalne štete*, Zbornik radova „Dva-deset godina Dejtonskog mirovnog sporazuma“, Istočno Sarajevo, 2017., (str. 503–528) str. 506.

me ne pogoduje težnjama koje su nespojive s njenom prirodom i društvenom svrhom (članak 200. st. 2. ZOO). Novčana naknada nematerijalne štete nema za svrhu reparaciju onog što je oštećena osoba izgubila, već da za dosuđeni novčani iznos može sebi pribaviti ono zadovoljstvo koje joj na najbolji način omogućava uspostaviti narušenu psihičku ravnotežu.¹² ZOO je u tadašnji pravni poredak inaugurirao subjektivni koncept naknade nematerijalne štete, po kojemu je nematerijalna šteta nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola i straha.¹³ Dakle, pravno priznati oblici naknade nematerijalne štete taksativno su normirani i podrazumijevaju naknadu za duševne boli zbog umanjenja opće životne aktivnosti, duševne boli zbog naruženosti, fizičke boli, pretrpljeni strah, te povredu ugleda časti, slobode ili prava osobnosti. U Republici Hrvatskoj je donošenjem novog Zakona o obveznim odnosima iz 2005. godine¹⁴ usvojena objektivna koncepcija naknade nematerijalne (neimovinske¹⁵) štete. Prema objektivnoj koncepciji nematerijalnu štetu čini već sama povreda prava osobnosti, a pretrpljena fizička i duševna bol, te strah, predstavljaju odrednice koje služe za utvrđivanje visine pravične novčane naknade.¹⁶ Objektivnu koncepciju nematerijalne štete sadržavao je i nacrt Zakona o obveznim odnosima Bosne i Hercegovine iz 2010.¹⁷, a koji je predstavljao pokušaj reguliranja obveznih odnosa na državnoj razini sukladno obvezama preuzetim Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Vrste prava osobnosti u Nacrtu ZOO nisu propisane taksativno, već su navedene neke od njih kao što je pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, čast i ugled, dostojanstvo i dr. Ovako široka formulacija omogućavala bi pravo na naknadu nematerijalne štete nastale povredom bilo kojeg prava osobnosti, bez nužnog postojanja fizičkih bolova i straha. Nažalost, Nacrt ZOO iz 2010. godine nije usvojen. Stoga, možemo očekivati da će proteći izvjesno vremensko razdoblje do stvaranja povoljnijih prilika za legislativno uređenje objektivnog koncepta naknade nematerijalne štete u Bosni i Hercegovini čime bi se zasigurno doprinijelo suvremenijem pristupu zaštite prava osobnosti oštećenika.

¹² BEĆIROVIĆ ALIĆ, M., AHMETOVIĆ LJAJIĆ, A., Naknada nematerijalne štete u teoriji i sudskoj praksi Republike Srbije, Ekonomski izazovi, godina 7, broj 13, (str. 140-152) str. 143.

¹³ GRGIĆ D., BIKIĆ E., Razvoj instituta neimovinske (nematerijalne) štete, s osvrtom na pravo osiguranja u Bosni i Hercegovini, Pravna misao, Sarajevo, broj 7 – 8 / 2016, (str. 41 – 67) str. 55.

¹⁴ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine RH, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 19/18, 126/21, 114/22, 156/22 i 155/23.

¹⁵ Zakon o obveznim odnosima RH uvodi pojam neimovinske umjesto nematerijalne štete. Ne postoji suštinska razlika između ova dva termina, ali iz izlaganja autora koji su se bavili analizom povrede prava osobnosti može se zaključiti da, prema objektivnoj koncepciji, ne postoji povreda prava osobnosti bez neimovinske štete. Vidi: RADOLOVIĆ A., Pravo osobnosti u novom Zakonu o obveznim odnosima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 27, br. 1 (2006), (str. 129-170) str. 166.

¹⁶ BARETIĆ, M, Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima, Zbornik Pravnog fakulteta Zagreb, 56 (2006.), poseban broj, (str. 461 - 500) str. 463.

¹⁷ Objektivni koncept naknade nematerijalne štete sadržan je u članku 175. Nacrta Zakona o obligacijskim odnosima BiH (u nastavku: Nacrt ZOO). U izradi Nacrta sudjelovali su renomirani stručnjaci i pripadnici akademske zajednice iz BiH i Europe. Vidi više o tome: GRGIĆ, D., BIKIĆ E., *op. cit.*, str. 59.

2.1. Utvrđivanje prava na naknadu nematerijalne štete u slučaju tjelesne povrede i smrti po osnovi osiguranja od autoodgovornosti

Danas većina europskih pravnih sustava poznaje pravo na naknadu štete oštećenoj osobi u slučaju tjelesnih povreda, te u slučaju smrti posrednom oštećeniku, odnosno osobi koja je u bliskoj vezi s izravnom žrtvom.¹⁸ No, razlike u pojedinim sustavima su i dalje vidljive kad je u pitanju opseg priznatih prava i način utvrđivanja iznosa naknade pretrpljene nematerijalne štete.¹⁹ Kod naknade štete zbog smrti ili tjelesne povrede novčano određenje materijalne štete najčešće nije sporno.²⁰ Međutim, u prvim godinama primjene ZOO-a došlo je do različitih tumačenja postavljenih pravnih standarda prilikom odmjeravanja visine naknade nematerijalne štete.²¹ Za razliku od toga, slabi ili kratkotrajni bolovi, odnosno strah mogu u sklopu svih danih okolnosti slučaja biti razlog da se oštećenoj osobi za njih ne prizna pravo na naknadu nematerijalne štete.²²

Iako je naknada nematerijalne štete vremenom postala standard u nacionalnim zakonodavstvima država članica Europske unije (EU) i šire, i dalje postoje velike razlike u metodologiji utvrđivanja visine odštete.²³ Dakle, u nekim zemljama naknada za takve štete spada u red općih načela, dok je u drugim isplata štete dozvoljena samo uz određeni stupanj odgovornosti štetnika (gruba nepažnja ili namjera).²⁴

Harmonizacija nacionalnih propisa iz područja obveznog osiguranja od autoodgovornosti putem direktiva ne obuhvaća propise odštetnog prava, već je prvenstvena zadaća europskog zakonodavca da se usuglašenim propisima o osiguranju od autoodgovornosti na teritoriju cijele EU pruži jednaka zaštita žrtvama prometnih nezgoda, te omogućiti nesmetan protok vozila.²⁵ Zajedničkom inicijativom Europskog instituta

¹⁸ LAHE J., KULL, I., Compensation of non pecuniary damage to persons close to the deceased or to aggrieved person, *International Comparative Jurisprudence*, 10,2016 (p. 1-7), str. 1.

¹⁹ SAVIĆ Š., Novi orijentacijski kriteriji za utvrđivanje pravične novčane naknade neimovinske štete po stajalištu Vrhovnog suda Republike Hrvatske - neke dvojbe, *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, br. 18, Mostar 2021., (str. 313. – 332) str. 314.

²⁰ Zakonom priznati vidovi naknade materijalne štete uslijed pretrpljenih povreda ili smrti su: novčana renta, izgubljeno uzdržavanje, izgubljena zarada uslijed nesposobnosti za rad, troškovi liječenja, tuđa pomoć i njega i troškovi pogreba (članci 193. – 195. ZOO).

²¹ Pitanje standardizacije pri odmjeravanju novčane naknade nematerijalne štete razmatrano je na savjetovanju Saveznog suda i drugih sudova najviših instanci bivše SFRJ u Ljubljani 1986. godine. Generalni zaključak bio je da se novčana naknada može dosuditi kad su se posljedice povrede manifestirale u jednom od vidova nematerijalne štete, te samo kada jačina i trajanje bolova i straha ili druge okolnosti slučaja to opravdavaju u cilju uspostavljanja narušene psihičke ravnoteže. Vidi: GRGIĆ, D., Neimovinske štete u pravu osiguranja Bosne i Hercegovine, *Tranzicija/Transition – Časopis za ekonomiju i politiku tranzicije*, br. 40, godina XIX, 2017., (str. 10-20) str. 10.

²² Zaključak sastanka sudaca predstavnika VS i sudaca predstavnika OS od 26. i 27. 11. 1985, prema CRNIĆ, I., *Tužbe građanskog prava*, 3, Informator, Zagreb, 1989, str. 120.

²³ ĐOKIĆ, J., Kriteriji za odmjeravanje naknade nematerijalne štete nastale upotrebom motornog vozila u praksi Suda EU i Ustavnog suda BiH, *SorS* 34. susret osiguravača i reosiguravača Sarajevo 2023., (str. 207 – 219) str. 210.

²⁴ PSCHIEDL, D., Trendovi u isplati naknade nematerijalne štete u nekim evropskim zemljama, *Revija za pravo osiguranja*, 4/2006, (p. 9-21) str. 9.

²⁵ O pravnom uređenju obveznog osiguranja od autoodgovornosti na razini Europske unije vidi u: MARIN, J., *Novine u zakonskom uređenju osiguranja od automobilske odgovornosti u Republici Hrvatskoj*, *Tokovi osiguranja*, br.4/2024, (str. 763-797) str. 766.

za prometno pravo (IETL), zatim Savjeta Ureda kao krovne institucije Sustava zelene karte i Sustava zaštite posjetitelja, te Ekonomske komisije Ujedinjenih naroda za Europu (UNECE), nedavno je donesena Povelja o pravima žrtava prometnih nezgoda.²⁶ Povelja se sastoji od deset temeljnih načela čija je svrha poboljšati položaj oštećene osobe u slučaju tjelesnih povreda ili smrtnih posljedica, te omogućiti korektno postupanje prilikom ostvarivanja prava na naknadu štete. Iako je europski zakonodavac putem direktiva u velikoj mjeri uspio postići cilj zaštite žrtava prometnih nezgoda, očito je da se nakon više od 15 godina od donošenja kodifikacijske Šeste direktive,²⁷ nametnula potreba da se prava žrtava dodatno apostrofiraju putem jednog *soft law* akta u čijem sastavljanju su sudjelovali najveći autoriteti u području prometnog prava i djelatnosti osiguranja. Razloge za takvo postupanje možemo pronaći u razlikama između nacionalnih zakonodavstava koje i danas postoje u pogledu opsega prava oštećenih osoba.

U pravnoj doktrini, legislativnoj i sudskoj praksi uočavaju se dvije metode odmjeraivanja visine naknade nematerijalne štete²⁸, pa tako i iz osnove osiguranja od autoodgovornosti. Prva je objektivna koja uzima u obzir prosjek sličnih slučajeva i omogućava brzo i transparentno utvrđivanje visine naknade, što doprinosi većoj ravnopravnosti oštećenih pred sudom.²⁹ Konkretizacija novčanih iznosa naknade se kod ove metode zasniva na unaprijed utvrđenim parametrima koji su najčešće uobličeni u određene tablice. Druga je subjektivna koja uvažava posebne okolnosti svakog oštećenika.³⁰ U nekim državama primjena objektivne metode utvrđivanja visine naknade nematerijalne štete je propisana legislativnim aktom, npr. u Češkoj i Slovačkoj. U Srbiji se sistematizacija pravila za odmjeraivanje visine naknade štete pokušala ostvariti putem Uredbe o naknadi štete na licima³¹ koju je donijela Vlada. Iako je intencija donositelja ovoga akta bila omogućavanje veće razine objektivnosti i izvjesnosti, Uredba je ukinuta Odlukom Ustavnog suda uz obrazloženje da ista nije u skladu s Ustavom i zakonom.³² Međutim, postoje i sustavi kod kojih se, kao i u Federaciji BiH, novčana kvantifikacija naknade nematerijalne štete proistekle iz upotrebe motornog vozila utvrđuje na temelju posebnih pravila koja nisu istovjetna onima za utvrđivanje visine nematerijalne štete nastale uslijed nekog drugog uzroka. Najistaknutiji predstavnik je Španjolska u kojoj su tzv. BAREMO tablice za utvrđivanje naknade štete iz obveznog osiguranja od autoodgovornosti pretočene u zakonski tekst.³³ Slično su u Crnoj Gori jedinstveni kriteriji za

²⁶ *Charter of Road Traffic Victims Rights*, objavljeno 31.01.2025. god. na stranici donositelja Povelje: www.crtvr.org (30.03.2025.).

²⁷ Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2009/103/EZ od 16. rujna 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti, Službeni list Europske unije L 263, 7.10.2009., str. 11-31.

²⁸ Isto tako: BUKOVAC PUVAČA, M., Deset godina nove koncepcije neimovinske štete, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 36, br. 1, 2015., (str. 157-180) str. 166.

²⁹ ĆURKOVIĆ, M., Oblici i kriteriji naknade nematerijalne štete u nekim europskim zemljama, Zbornik s 11. Savjetovanja o obradi i likvidaciji međunarodnih automobilskih šteta, Opatija 2023., (str. 14-38) str. 20.

³⁰ SAVIĆ, Š. op. cit., str. 318.

³¹ *Uredba o naknadi štete na licima*, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 34/10.

³² *Odluka Ustavnog suda Srbije* br. Iuo-904/2010 od 24.01.2013., Službeni glasnik Republike Srbije, br. 16/2013.

³³ BAREMO tablice su prvi put donesene 1995. godine. U 2015. godine je usvojen revidirani tekst. Više o tome: DE COLLAISON, S., Impact analysis of the change in bodily injury

utvrđivanje naknade štete uobličeni u Pravilnik kojeg je donijela tamošnja Agencija za nadzor osiguranja i koji je objavljen u službenom glasilu.³⁴

3. Sudski stavovi i mišljenja kao izvor prava u reguliranju nematerijalne štete

Iako sudska praksa u domaćem pravnom sustavu nema karakter formalnog izvora prava, u praksi postoje značajna odstupanja od ovakvog doktrinarnog stava. Prema Jelinoviću, primjena sudske prakse kao pravnog vrela konstantno i značajno obilježava proces donošenja sudskih odluka na svim razinama te se stranke u sporu učestalo pozivaju na sudske odluke u nastojanju da protežiraju svoje pravne interese, a i sami sudovi se oslanjaju na prethodne sudske stavove na koje u postupku kontrole više sudske instance nije primijenjena sankcija.³⁵

Nužnost osiguranja pravne sigurnosti nameće potrebu uvažavanja sudske prakse kao izvora prava. Međutim, ograničavanje sudske slobode i pravne kreativnosti u tumačenju prava i pravnih normi može dovesti do krutosti pravnoga sustava i pukog formalizma pravdanog potrebom ujednačavanja sudske prakse i postizanja višeg stupnja pravne sigurnosti. S druge strane, značaj sudačke uloge u stvaranju prava vjerovatno nikada u povijesti nije imao istaknutiju i naglašeniju ulogu negoli u vremenu u kojemu živimo. Dinamika i kompleksnost društvenih odnosa, razvoj tehnologije, utjecaj ljudske intelektualne kreativnosti na sve društvene odnose te nemogućnost zakonodavca da uhvati korak s takvim ubrzanim tempom razvoja i stvaranja novih pravnih situacija, neimenovanih pravnih odnosa i pojmova, čine ulogu suca najodgovornijom do sada u održavanju pravne sigurnosti, stabilnosti pravnoga sustava i autoriteta pravne struke. U sudačkoj procjeni sporne situacije, suci se vrlo često koriste analogijom kod nepostojanja konkretne norme ili teleološkim tumačenjem nejasne ili nedorečene norme. Međutim, u postojećim okolnostima dinamičnog društvenog razvoja, suci često imaju funkciju izvorne procjene spora i formuliranja prava, pri čemu se nerijetko mogu osloniti jedino na primjenu pravnih načela kako bi postigli potrebnu pravičnost.

U redosljedu primjene izvora prava, sudska praksa zajedno s pravnom znanosti nalazi se na dnu hijerarhijske ljestvice. Postavlja se pitanje opsega i sadržaja ovoga izvora prava. Dvojbeno je podrazumijevaju li se tu samo konkretne sudske odluke ili im se mogu pribrojati i sudska (neobvezujuća) mišljenja, stavovi i kriteriji. Praksa ukazuje na činjenicu da pravna shvaćanja sudova viših instanci, pa čak i pojedinih sudskih odjela, predstavljaju djelotvoran mehanizam za ujednačavanje sudske prakse i sprječavanje sudske arbitrarnosti te proizvoljne primjene prava od strane nižih, posebice prvostupanijskih sudova. S takvom ulogom, sudski stavovi, pravna mišljenja i shvaćanja, imaju svojstva neformalnih izvora prava te ih možemo uvrstiti u sudsku praksu kao izvor prava u širem smislu, pa tako i Orijeatcijske kriterije koji su u fokusu ovoga razmatranja.

regulation in Spain, Institut des actuaries, 2015., 35., dostupno na: <https://www.institutdesactuaires.com/docs/mem/8c28892beab81d4272a032861f37ea46.pdf> (25.03.2025.).

³⁴ *Pravilnik o jedinstvenim kriterijumima za utvrđivanje naknade nematerijalne i nekih vidova materijalne štete*, Službeni list Crne Gore br. 084/17, 017/18.

³⁵ JELINOVIĆ, Z., *Sudska praksa u građanskim predmetima u sustavu primjene i tumačenja prava*, Zbornik aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravno-teorijska i praktična dostignuća, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015., (str. 173 – 200) str. 173.

3.1 Pravna priroda Orijetacijskih kriterija za naknadu nematerijalne štete

Imajući u vidu da je povreda osobnog dobra neprocjenjiva u novcu, u praksi se uočavaju teškoće pri utvrđivanju visine novčane naknade nematerijalne štete. Nepostojanje objektivnih kriterija prema kojima bi se mjerio novčani ekvivalent povrede koju je oštećena osoba pretrpjela i prepuštanje procjene opsega nematerijalne štete slobodnoj ocjeni suda imaju za posljedicu različitu sudsku praksu između različitih pravnih sustava i između različitih sudova iste države, pa i samih odjela i vijeća pojedinih sudova.³⁶ Kako bi se napravila određena osnova za objektivnu procjenu nematerijalne štete i postigao viši stupanj ujednačenosti sudske prakse, većina pravnih sustava kao dopunu zakonskih normi koriste određene indikativne kriterije za naknadu nematerijalne štete. Uobičajeno takve kriterije usvajaju najviše sudske instance³⁷ ili udruženja sudaca.

Bosna i Hercegovina nema vrhovni sud na državnoj razini³⁸ pa su ulogu donositelja Orijetacijskih kriterija za naknadu nematerijalne štete preuzele najviše entitetske sudske instance, što je za Federaciju BiH Vrhovni sud Federacije BiH. Vrhovni sudovi imaju posebnu ulogu u ujednačavanju sudske prakse, jer suci u primjeni prava i procjeni spora, nesporno mogu pogriješiti. U kontinentalnim pravnim sustavima ustavni i vrhovni sudovi imaju autoritativnu ulogu donositelja odluka koje postižu obvezujući pravni učinak. Međutim, kontrolni mehanizam ispravnosti sudskih odluka i postignute pravne sigurnosti, trebao bi biti dvosmjerna ulica tako da i sudovi nižih instanci u iznimnim opravdanim okolnostima mogu stvarati otpor odlukama više pravne snage koje smatraju nepravičnim. Sudska vlast bi na taj način postigla svoj puni atribut neovisnosti. Postavlja se također pitanje, mogu li entitetski vrhovni sudovi preuzeti ulogu regulatora u ujednačavanju sudske prakse i postupanja nižih sudova, odnosno mogu li imati subjektivitet i nadležnost nepostojećeg vrhovnog suda na državnoj razini, posebice ako im takva ovlast nije izrijekom data u ustavu. Trebaju li njihova pravna stajališta biti regulatorna ili mogu imati samo interpretativan karakter? Uloga Vrhovnog suda Federacije BiH u ujednačavanju sudske prakse posredstvom postupka revizije jasno je propisana mjerodavnim Zakonom o sudovima³⁹. Zakon o sudovima Republike Srpske, s druge pak strane, izričito određuje da Vrhovni sud toga entiteta osigurava jedinstvenu primjenu zakona (članak 22. st. 1.). Federalni zakon o sudovima nadalje normira da Vrhovni sud Federacije BiH na proširenoj općoj sjednici može zauzimati načelne stavove o pitanjima koja su od interesa za primjenjivanje federalnih zakona (članak 35. st. 6.).⁴⁰

³⁶ BUKOVAC PUVAČA, M., *loc. cit.* (bilj. 28.).

³⁷ Vidi: *supra* bilj. 6.

³⁸ Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži odredbu kojom definira ulogu Vrhovnog suda u osiguranju jedinstvene primjene prava kako to primjerice čini Ustav Republike Hrvatske prema kojemu Vrhovni sud RH u hijerarhiji sudbene vlasti je najviši sud sa spomenutom funkcionalnom ulogom. Stoga, u Bosni i Hercegovini takvu kvazi-ulogu, u nedostatku ustavne norme i vrhovne sudbene instance na državnoj razini, preuzimaju entitetski vrhovni sudovi. Vidi više: MARTINOVIĆ, D., Potreba za reformom pravosudnih sustava u BiH, *Mostariensia*, god. 19., br. 2, 2015. (str. 151-162), str. 156.

³⁹ Članak 18. Zakona o sudovima Federacije BiH: „Vrhovni sud Federacije BiH najviši je žalbeni sud u Federaciji“, a iz članka 129. kojim su propisane njegove stvarne nadležnosti također se ne nalazi eksplicitna osnova za njegovo postupanje u ujednačavanju sudske prakse po drugoj osnovi osim po utvrđenim postupcima po pravnim lijekovima i sukobu nadležnosti.

⁴⁰ Zakon o sudovima Republike Srpske takvu odredbu definira u nadležnost Vrhovnog suda, ali „...radi usaglašavanja sudske prakse o pitanjima za koja ocijeni da su od značaja za jedinstvenu primjenu zakona...”.

Dakle, sam zakon stavove Vrhovnog suda određuje načelnim, a ne formalno obvezujućim stavovima. Međutim, u poimanju Orijentacijskih kriterija i njihove dosadašnje primjene, jasno je da je praksa prešutno prihvatila njihov svojevrsan regulatorno-obvezujući karakter, odnosno da su autoritetom sudske vlasti postigli karakter i funkciju pravne norme s ciljem dopune nenormiranih i/ili nedorečenih zakonskih odredbi na koje se odnose.

Govoriti o pravnoj prirodi Orijentacijskih kriterija može se činiti sasvim bezrazložno. Oni predstavljaju utvrđeno sudsko pravno shvaćanje i kriterije koji služe kao objektivna pravna osnova za utvrđivanje pravične novčane naknade nematerijalne štete. Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda Federacije BiH imaju za cilj ujednačiti primjenu članka 200. st. 1. ZOO⁴¹. Međutim, iz koncizne teoretske analize proizlazi opravdano pitanje jesu li Orijentacijski kriteriji pravna pravila koja svrstavamo u sudsku praksu kao autonomne izvore prava ili su oni poseban pomoćni „alat“ za nastanak i ujednačavanje sudske prakse kao izvora prava. Kako i sam sadržaj Orijentacijskih kriterija utvrđuje, oni ne predstavljaju puku matematičku formulu za izračun pravične novčane naknade nematerijalne štete, već se u njihovoj primjeni moraju uzeti u obzir i specifične okolnosti slučaja *“pri čemu trajanje i jačina fizičkih i duševnih bolova i straha imaju tek značaj naročito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade.”*⁴². Sud ne navodi koje su to dodatne okolnosti koje se pri utvrđivanju pravične naknade imaju uzeti u obzir⁴³, a iz sudske prakse proizlazi kako je pravni standard pravičnosti pri odmjeravanju novčane odštete jedan od osnovnih primjenjivih kriterija za sudsku odluku.⁴⁴

Od strane Visokog sudskeg i tužiteljskog vijeća, a na inicijativu Venecijanske komisije i Skrukturiranog dijaloga uz podršku Vijeća Evrope, preporučeno je osnivanje stručnog tijela za ujednačavanje sudske prakse.⁴⁵ Sukladno navedenom, od početka 2014. godine održavaju se Paneli za ujednačavanje sudske prakse u kojima sudjeluju predstavnici najviših sudskih instanci Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko Distrikta BH.⁴⁶ Jedan od takvih Panela održan je u studenom 2014. godine i bio je posvećen donošenju jedinstvenih orijentacijskih kriterija za odmjeravanje visine naknade nematerijalne štete.⁴⁷ Razlog za pokušaj strukturiranog dijaloga radi ujednačavanja navedenih kriterija bio je u tome što je prethodno samo Građanski odjel Vrhovnog suda Federacije BiH na sjednici održanoj 20.02.2006. godine sistematizirao pojedine vidove

⁴¹ “(1) Za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica kao i za strah sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdava, dosuditi pravičnu novčanu naknadu nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu.”

⁴² Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda Federacije BiH iz 2016. Tekst navedenih Kriterija dostupan je na: <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=60774> (29.03.2025.).

⁴³ Prema njemačkoj praksi, kao dodatne okolnosti temeljem kojih se procjenjuje visina nematerijalne štete, u obzir se uzimaju primjerice stupanj krivnje oštećenika, imovinske prilike štetnika i oštećenika, spol, dob i sl. Više vidi: MEDIĆ, D., *op. cit.*, str. 21.

⁴⁴ Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH broj: 36 0 P 005883 10 Rev od 08.09.2011. godine; u arhivi autora rada.

⁴⁵ MORAIT, B., *op. cit.*, str. 509. i 510.

⁴⁶ BJELOGRLIĆ, V., Paneli za ujednačavanje sudske prakse, Pravna hronika, god. 1., br. 1., 2015., (str. 29-36) str. 29.

⁴⁷ MORAIT, B., *op. cit.*, str. 510.

naknade nematerijalne štete u obliku Orijentacijskih kriterija za utvrđivanje visine naknade nematerijalne štete. Navedeni kriteriji su neznatno izmijenjeni na sjednici održanoj 27.01.2016. godine.⁴⁸ Nažalost, konsenzus nije bio ostvaren, te cilj Panela nije bio postignut.⁴⁹ Međutim, može se pretpostaviti da je navedeni pokušaj ujednačavanja bio poticaj za donošenje sadržajno vrlo sličnih Orijentacionih kriterija Apelacionog suda Brčko Distrikta,⁵⁰ kao i Vrhovnog suda Republike Srpske,⁵¹ te spomenutih izmjena Orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda Federacije BiH. Kriteriji Vrhovnog suda Republike Srpske razlikuju se od prva dva samo u pogledu iznosa naknade za duševne boli zbog umanjenja opće životne aktivnosti.⁵²

Orijentacijski kriteriji ne zadiru u postojeće legislativne akte, nego doprinose njihovoj pravilnoj i pravednoj primjeni do donošenja zakonskih rješenja kojima bi se otklonila svrsishodnost donošenja ovakvih kriterija, jer bi zakonska rješenja omogućila sudovima da donose odluke kojima se ne bi stvarala neusuglašenost i proturječna praksa.⁵³ Kako Morait navodi, prema stavu Europskog suda za ljudska prava u presudi *Klauz protiv Hrvatske*⁵⁴ usvajanje Orijentacijskih kriterija ne predstavlja postupanje suprotno Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i praksi Evropskog suda za ljudska prava. Iz navedene presude proizlazi stanovište o primjerenosti postojanja orijentacijskih kriterija, jer „*kriteriji pojednostavljuju sudačku diskreciju u ocjenjivanju visine naknade koja se dodjeljuje za nematerijalnu štetu*“.⁵⁵ Pored toga, ističe se potreba postojanja transparentne sudske prakse, na primjeru nezakonitog pritvaranja, koja bi bila dostupna strankama kako bi postavile odmjerene zahtjeve za naknadu tog vida nematerijalne štete, jer bez toga nije moguće utvrditi što bi bio „razuman“ zahtjev novčane naknade nematerijalne štete.^{56 57}

⁴⁸ Orijentacijski kriteriji iz 2006. godine izmijenjeni su na sjednici Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH 27.01.2016. godine. Orijentacijski kriteriji iz 2016. u odnosu na Kriterije iz 2006. dodatno razrađuju i gradiraju visinu odmjeravanja pravične novčane naknade po pojedinim vrstama nematerijalne štete (strah, duševna bol zbog smanjenja životne aktivnosti, naruženosti) te uvode kriterij za naknadu štete zbog neopravdane osude ili neosnovanog oduzimanja slobode.

⁴⁹ MORAIT, B., *op. cit.*, str. 518.

⁵⁰ Orijentacioni kriteriji Brčko Distrikta BH doneseni su 01.06.2016. godine. Tekst Kriterija dostupan je na: https://pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet.jsessionid=bd2fc63c-c95991505a4c94ac8e69f61d5c57499a018574c72c5941701849fdd0.e34TbxyRbNiR-b40Qa3yOaN0Obxb0?p_id_doc=33498 (29.03.2025.).

⁵¹ Orijentacioni kriterijumi za vidove pravične novčane naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda Republike Srpske. Tekst usvojen na panelu Vrhovnog suda Republike Srpske za ujednačavanje prakse iz građanske oblasti održanom 29.10.2015. dostupan je na: https://vsud-rs.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=45082 (29.03.2025.).

⁵² U Kriterijima Vrhovnog suda Republike Srpske su određeni iznosi definirani u rasponima, npr. za duševne bolove zbog umanjenja opće životne aktivnosti do 20 % orijentaciono od 2.000,00 KM do 4.000,00 KM.

⁵³ MORAIT, B, *loc. cit.* (bilj. 49).

⁵⁴ *Klauz protiv Hrvatske*, zahtjev broj 28963/10, Strassbourg, 18. srpnja 2013.

⁵⁵ MORAIT, B, *loc. cit.* (bilj. 49.).

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ U Republici Hrvatskoj se za utvrđivanje naknade neimovinske štete primjenjuju Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda RH koji su doneseni još 2002. godine, a 2020. godine su izmijenjeni pravnim shvaćanjem istoga suda na način da su u njima predviđeni novčani iznosi povećani za 50%. Stručna i znanstvena javnost opravdano kritizira navedenu izmjenu

3.2. Odnos Orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i Okvirnih kriterija iz Zakona o obveznim osiguranjima u prometu Federacije Bosne i Hercegovine

U Orijentacijskim kriterijima Vrhovnog suda Federacije BiH iz 2016. za pravičnu naknadu nematerijalne štete po osnovi ZOO, navedeno je da se primjenjuju na sve parnične postupke za naknadu nematerijalne štete u svim stupnjevima suđenja, što znači da ih primjenjuju sve sudske instance. Međutim, 2020. godine donesen je Zakon o obveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH koji na razini zakonske norme uređuje Okvirne kriterije za utvrđivanje visine odštete po osnovi ugovora o obveznom osiguranju u prometu (članci 29. – 44.). Ovakvim legislativnim rješenjem, Okvirni kriteriji iz ZOOP, dobili su pravnu snagu zakonom normiranog sustava određivanja visine novčane odštete zbog smrti, tjelesne ozljede ili imovinskog gubitka kao posljedice tjelesne ozljede ili smrti nanesene trećim fizičkim osobama u prometnim nezgodama. Svrha i cilj zakonodavca u uvođenju ovakvoga rješenja jeste postići ravnopravnost i jednakost oštećenih osoba prilikom ostvarivanja prava na naknadu štete uz uvažavanje specifičnosti obveznih osiguranja u prometu.

S obzirom da su Okvirni kriteriji za naknadu nematerijalne štete po osnovi obveznih osiguranja u prometu dio integralnog zakonskog teksta, jasno je da se Okvirni kriteriji kao zakonska norma izravno primjenjuju na odmjeravanje visine nematerijalne štete po osnovi obveznih osiguranja u prometu. Okvirni kriteriji, dakle, imaju rang zakonske norme. S druge strane, Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda Federacije BiH dio su sudske prakse kao izvora prava. Prema hijerarhiji primjene izvora prava jasno proizlazi da zakonska norma u kojoj su sadržani Okvirni kriteriji ima primat nad Orijentacijskim kriterijima te da se stupanjem na snagu ZOOP, za odmjeravanje pravične naknade neimovinske štete po osnovi obveznih osiguranja u prometu, primjenjuju isključivo Okvirni kriteriji ZOOP. Orijentacijski kriteriji ne mogu služiti niti kao dopuna u slučaju različitih iznosa i kriterija za utvrđivanje naknade nematerijalne štete po osnovi osiguranja od autoodgovornosti, jer bi to podrazumijevalo paralelnu primjenu po osnovi dvostrukih kriterija od kojih Okvirni kriteriji imaju viši rang pravne norme.

Ovakvo zakonodavno normiranje za koje se u novijoj praksi odlučio zakonodavac u Federaciji BiH u skladu je i s praksom Suda EU. Sud EU je u više navrata odlučivao o primjeni nacionalnih propisa o naknadi štete na osobama iz osnove osiguranja od autoodgovornosti, kada isti različito normiraju visinu odštete u odnosu na opća nacionalna pravila građanskog prava.⁵⁸ U svojoj praksi Sud je bio dosljednog stava u pogledu tumačenja slobode država članica da u svojim propisima mogu regulirati pravila i kriterije za naknadu štete nastale upotrebom motornog vozila različite od onih koji se primjenjuju na ostale izvanugovorne odnose naknade štete.⁵⁹

nu Orijentacijskih kriterija prvenstveno zbog toga što se ne naslanjaju na objektivnu koncepciju naknade neimovinske štete koja je implementirana Zakonom o obveznim odnosima RH iz 2005. godine. Drugi argument kojim se ističe neprihvatljivost ovih izmjena sastoji se u njihovoj vremenskoj primjeni jer je predviđena retroaktivna primjena izmijenjenih iznosa naknade štete na sve pravne odnose nastale nakon stupanja na snagu ZOO, odnosno nakon 01.01.2006. godine. Vidi više: STANIĆ SERTIĆ, T., *Izmijenjeni orijentacijski kriteriji za naknadu nematerijalne štete Vrhovnog suda Republike Hrvatske*, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 33, 2024., (str. 113-133).

⁵⁸ Vidi primjerice predmete: C-371/12, *Presuda Enrico Petillo, Carlo Petillo protiv Unipol SAI* od 23. siječnja 2014., ECLI:EU:C:2014:26 te C-577/21, *LM and NO v HUK-CO-BURG-Allgemeine Versicherung AG*, ECLI:EU:C:2022:992. Više vidi: ĐOKIĆ, J., *op. cit.*, str. 212. – 214.

⁵⁹ ĐOKIĆ, J., *op. cit.*, str. 213. – 214.

U ovakvom normativnom sustavu, ostaje nesporno da je ZOO i dalje opći propis koji normira opća pravila i načela naknade nematerijalne štete. Međutim, u odnosu na ZOOP, ZOO je *lex generalis*.⁶⁰ Orijentacijski kriteriji nastali su kao neizravni izvor prava s ciljem osiguranja pravne sigurnosti, jedinstvene primjene ZOO i ujednačavanja sudske prakse. Oni predstavljaju generalan objektivni stav više sudske instance.

Ako je nematerijalna šteta nastala kao posljedica upotrebe motornog vozila, oštećena osoba ima pravo na izravan zahtjev (*actio directa*) prema štetnikovom osiguratelju od autoodgovornosti. Činjenica prouzrokovanja štete istodobno predstavlja izvor osiguranikove (štetnikove) obveze, kao i obveze osiguratelja koju je preuzeo ugovorom o osiguranju prema osiguraniku da naknadi prouzrokovanu štetu.⁶¹ Zbog specifičnosti pravnih odnosa koji nastanu na relaciji oštećena osoba – osiguratelj, nužno je uspostaviti jasnije standarde kvantifikacije visine naknade. Naime, obvezno osiguranje od autoodgovornosti i nije zamišljeno kao pokriće sveukupne odgovornosti štetnika. Primjerice, sukladno odredbama ZOOP, ugovor o osiguranju od autoodgovornosti ne pokriva: namjerno uzrokovane štete, štete koje prelaze osiguranu svotu, štete na stvarima primljenim radi prijevoza, štete na osobama koje ne spadaju u krug trećih osoba i dr.⁶² Osim navedenoga, jedan od razloga za normiranje kriterija za utvrđivanje visine naknade štete bila je i potreba za ujednačavanjem šarolike sudske prakse.⁶³

Okvirni kriteriji uvedeni putem ZOOP u legislativni sustav naknade štete po osnovi obveznih osiguranja u prometu, predstavljaju značajnu promjenu u području reguliranja novčane naknade materijalne i nematerijalne štete uslijed povreda tjelesnog i psihičkog integriteta ili smrti. S obzirom na to da je u sudskoj praksi dolazilo do različitog tumačenja pojedinih instituta odštetnog prava propisanih ZOO i proizvoljnog postupanja, uvođenjem Okvirnih kriterija s novčanom kvantifikacijom pojedinih vidova štete jasno i nedvosmisleno se definiraju i klasificiraju vrste naknade štete nastale uslijed povrede, narušavanja zdravlja ili smrti, te pretpostavke pod kojima se pojedini vidovi naknade ostvaruju.⁶⁴ Cilj ovakvog normiranja je postizanje veće ravnopravnosti i jednakosti oštećenih osoba, uz uvažavanje načela individualizacije i posebnosti svakog pojedinog slučaja. Međutim, problem se javlja kod utvrđivanja oštećenja tjelesnog i duševnog zdravlja jer ne postoje jednoobrazni i općeprihvaćeni medicinski kriteriji na temelju kojih bi se vršila procjena tih oštećenja, te liječnici vještaci vrše procjenu oštećenja primjenom različitih izvora i vlastitog iskustva, što opet dovodi do nejednakosti u ocjenjivanju trajnih posljedica istih ili sličnih povreda.⁶⁵ Stoga se može zaključiti da bi

⁶⁰ Vidi: MALETA, N., JURKOVIĆ C., TOMIĆ, I., Normativni okvir obveznih osiguranja u prometu s osvrtom na odluku Ustavnog suda BiH u predmetu U 7/22, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br. 20, Mostar 2023., (str. 337 – 352) str. 339.

⁶¹ KARANIĆ MIRIĆ, M., Odgovornost vlasnika motornog vozila kao preduslov obaveze osiguravača, Pravni život, br. 10/2011, (str. 685-707) str. 687.

⁶² Pored pobrojanih, ZOOP sadrži i jedno pomalo diskutabilno isključenje po kojemu pravo na naknadu štete nema putnik koji je dobrovoljno ušao u vozilo kojim je prouzrokovana šteta, a kojim je upravljao neovlašteni vozač ili vozač pod utjecajem alkohola, ukoliko osiguratelj dokaže da je navedena okolnost putniku poznata. (članak 24. st. 2. d.).

⁶³ Isto tako: MALETA, N., JURKOVIĆ C., TOMIĆ, I., *loc. cit.* (bilj. 60.).

⁶⁴ ĐOKIĆ, J., MARTINOVIĆ, D., MALETA, N., Novi normativni okvir naknade štete iz osnove obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti u Federaciji Bosne i Hercegovine, Mostariensia, Sveučilište u Mostaru, br. 24 (2020.) 2, (str. 131–151), str. 148.

⁶⁵ ĐOKIĆ, J., MARTINOVIĆ, D., Obrada odštetnog zahtjeva u osiguranju – priručnik, Pressum, Mostar, 2024., str. 70.

učinak Okvirnih kriterija bio upotpunjen kada bi se *de lege ferenda* uspostavila objektivna mjerila za utvrđivanje oštećenja tjelesnog i duševnog zdravlja (medicinske tablice u formi zakonske norme).⁶⁶

3.2.1. Ocjena ustavnosti Okvirnih kriterija

Okvirni kriterij ZOOP u odmjeravanju visine nematerijalne štete, uz stupanj umanjenja životne aktivnosti odnosno naruženosti te trajanja naruženosti, kao dodatni parametar normiraju starosnu dob oštećene osobe (članak 40. st. 3. i članak 41. st. 2. ZOOP). Tako ZOOP pravi razliku po dobnim pragovima te različitu naknadu određuje osobama mladim od 20 godina, osobama do 35 godina, osobama do 55 godina te onima preko 55 godina starosti.⁶⁷

Starosna dob kao kriterij za određivanje visine odštete izazvala je veliku pozornost stručne javnosti te je bila predmetom ispitivanja pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine po postavljenom zahtjevu za ocjenu ustavnosti.⁶⁸ U zahtjevu su problematizirane odredbe ZOOP kojima se propisuje različita visina naknade po osnovi starosne dobi oštećene osobe na dan nastanka štetnog događaja. U argumentaciji se ističe kako se ovim odredbama uvela sustavna diskriminacija po osnovi starosne dobi.⁶⁹ Podnositeljica zahtjeva sporila je i reguliranje ove materije predmetnim zakonom budući da je institut nematerijalne štete reguliran odredbama ZOO navodeći da odredbe koje propisuju različitu visinu naknade na temelju dobi favoriziraju osiguravajuća društva pri utvrđivanju opsega odgovornosti za štetu u odnosu na sve druge štetnike budući da se na potonje primjenjuju odredbe ZOO i Orijetacijski kriteriji Vrhovnog suda Federacije BiH koji ne poznaju navedene razlike.⁷⁰

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u svojoj Odluci utvrdio da su sporne odredbe ZOOP-a u skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine i Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, jer je propisivanje različitog tretmana oštećenih osoba imalo legitiman cilj te su upotrijebljena sredstva proporcionalna navedenom cilju, a oštećenoj osobi nije nametnut prekomjeran teret.⁷¹

4. Recentna izmjena Orijetacijskih kriterija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

Vrhovni sud Federacije BiH na sjednici Građanskog odjeljenja ovoga suda održanoj dana 5. ožujka 2025. usvojio je Orijetacijske kriterije za naknadu nematerijalne štete. Novi Orijetacijski kriteriji ustvari su izmjena prethodno utvrđenih iznosa za odmjeravanje pravične novčane naknade nematerijalne štete sadržanih u Orijetacijskim kriterijima iz 2016. godine. Na sjednici Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH u prosincu 2024. utvrđena je nužnost povećanja novčanih iznosa zbog potrebe usklađivanja s inflacijskim kretanjima u BiH. Zbog istoga razloga, interveniralo se 2016. u do tada važeće Orijetacijske kriterije iz 2006, a obje verzije Kriterija bile su sadržajno cjeloviti i obrazloženi stavovi. Orijetacijski kriteriji iz 2025. samo utvrđuju povećanje

⁶⁶ Isto tako: MALETA, N., JURKOVIĆ C., TOMIĆ, I., *op. cit.*, str. 343.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 344.

⁶⁸ Ustavni sud BiH, Odluka o dopustivosti i meritumu, br. 7/2022.

⁶⁹ ĐOKIĆ, J., *op. cit.*, str. 216.

⁷⁰ MALETA, N., JURKOVIĆ C., TOMIĆ, I., *op.cit.*, str. 344.; ĐOKIĆ, J., *ibid.*

⁷¹ Isto tako: MALETA, N., JURKOVIĆ C., TOMIĆ, I., *op.cit.*, str. 349.; ĐOKIĆ, J., *op. cit.*, str. 216. – 217.

iznosa po svim osnovama utvrđenim u Orijetacijskim kriterijima iz 2016., bez dodatnog navođenja konkretnih iznosa i drugih elemenata obrazloženja stavova Suda, osim obrazloženja kriterija i metodologije predmetnog povećanja iznosa.

U izračunu opsega povećanja iznosa nematerijalne štete, Vrhovni sud Federacije BiH koristio se metodologijom po uzoru na izmjene Orijetacijskih kriterija Vrhovnog suda Republike Hrvatske iz 2020. Tada su hrvatski Orijetacijski kriteriji u dijelu novčanih iznosa uvećani za 50%. Istovjetnom metodologijom i Vrhovni sud Federacije BiH utvrdio je jednak iznos povećanja od 50%. Osnovu metodološkog izračuna čine podaci Agencije za statistiku Federacije BiH temeljem dva parametara koja je Sud cijenio objektivnim i provjerljivim. Radi se o kumulativnoj stopi inflacije mjerenoj indeksom promjena potrošačkih cijena za razdoblje 2016. – 2024. te o indeksu promjena prosječnih mjesečno isplaćenih neto plaća u odnosu na početnu 2016. godinu.⁷² Temeljem ovih kriterija, Sud je utvrdio stopu inflacije od 35,4%, odnosno stopu povećanja plaća od 63,6% te konačan izračun prosjeka povećanja od 49,5%, a što je Sud u krajnjem stavu utvrdio kao iznos povećanja od 50% (najbliži iznos zaokruživanja).

U izmijenjenim Orijetacijskim Kriterijima nije navedeno tko je predlagatelj navedenih izmjena te je li gore navedeni izračun sačinjen uz prethodnu stručnu analizu i konzultacije. Opravdano je i zapitati se jesu li dva parametra – kumulativna inflacija i indeks promjena mjesečnih neto plaća međusobno usporedivi da bi se njihovim zbrajanjem dobio prosjek povećanja iznosa naknade štete od oko 50%, ili se radilo o pukom preuzimanju metodologije i rješenja iz susjedne Hrvatske koje je kao takvo često kritizirano u akademskim i stručnim krugovima.⁷³

Za razliku od primjene navedene metodologije, u Belgiji primjerice, kao visoko razvijenoj članici Europske unije s bogatom građanskopravnom tradicijom⁷⁴, u 2024. godini objavljene su nove Indikativne tablice sačinjene od strane Kraljevske unije mirovnih sudaca u suradnji s pravnim stručnjacima.⁷⁵ Tablice nisu legislativni akt, ali snagom autoriteta svojih donositelja široko su prihvaćene od strane sudova i osiguravajućih društava i služe kao smjernice za obračun naknade štete uslijed pretrpljenih povreda ili smrti. Nove Indikativne tablice predstavljaju usklađivanje ranijih Tablica iz 2020. godine s inflacijskim kretanjima i iznosi predviđeni u novim Tablicama su uvećani za oko 15% u odnosu na one iz prethodnih Tablica.

4.1. Mogući problemi u primjeni izmijenjenih Orijetacijskih kriterija

Izmijenjeni Orijetacijski kriteriji mogu izazvati niz problema, nejasnoća i nejednakosti u njihovoj praktičnoj primjeni koji su se mogli izbjeći opsežnijim i jasnijim

⁷² Kao početna godina određena je godina posljednje intervencije u novčane iznose visine nematerijalne štete zbog inflacije (Orijetacijski kriteriji iz 2016.).

⁷³ Vidi npr. SAVIĆ, Š., *op.cit.*, str. 325., STANIĆ SERTIĆ, T., *op.cit.*, str. 121.

⁷⁴ Belgijski Građanski zakonik (1804.god.) potječe iz vremena Napoleona, te je i dalje na snazi uz određene modifikacije nastale uslijed društveno-ekonomskog i tehnološkog razvoja. Vidi: VANDEZANDE N., SCHROERS, J., Originality in Belgian civil law: comparing the Code Napoleon with Book 8 of the New Belgian Civil Code, *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*, 16, 2019., str. 25.

⁷⁵ VANDEKEKOVE, S., The 2024 Indicative Table: Key Changes and Impact on Compensation for Bodily Injuries in Belgium, dostupno na: [https://avocat-vandekerkove.be/en/compensation-for-road-accident-victims/le-tableau-indicatif-2024-principales-modifications-et-impacts-en-matiere-dindemnisation-des-dommages-corpoels-en-belgique-2/\(03.04.2025\).](https://avocat-vandekerkove.be/en/compensation-for-road-accident-victims/le-tableau-indicatif-2024-principales-modifications-et-impacts-en-matiere-dindemnisation-des-dommages-corpoels-en-belgique-2/(03.04.2025).)

obrazloženjem izmjena. Primarno neregulirana pitanja, a potencijalno vrlo sporna, jesu procesnopravno pitanje mogućeg preinačenja tužbenih zahtjeva kao i materijalnopravno pitanje zastare⁷⁶ za uvećani dio tužbenog zahtjeva.⁷⁷ Naime, Zakon o parničnom postupku Federacije BiH⁷⁸ propisuje mogućnost suda da dozvoli preinaku tužbe⁷⁹ čak do zaključenja glavne rasprave⁸⁰ ako ocijeni da preinaka nije u cilju odugovlačenja postupka (članak 57. st. 2. ZPP). Zakon nadalje određuje kumulativni uvjet prema kojemu tuženik mora prihvatiti takvu preinaku. Međutim, ZPP također normira da se tuženik ne može protiviti preinačenju tužbe ako se ona preinačuje zbog okolnosti koje su nastale nakon podnošenja tužbe tako da se iz iste činjenične osnove zahtijeva drugi predmet ili novčani iznos (članak 56. st. 2. ZPP). Sud će također dozvoliti preinaku tužbe i kada joj se tuženik protivi, ako je tužitelj nije mogao preinačiti ranije bez svoje krivnje (članak 57. st. 4 al. (1) ZPP). Iz navedenih zakonskih odredbi proizlazi kako bi tužitelji u sporovima za naknadu nematerijalne štete temeljem ZOO, mogli preinačiti tužbene zahtjeve u svim aktivnim predmetima pokrenutim nakon 2016. u kojima nije zaključena glavna rasprava, a po osnovi izmijenjenih Orijentacijskih kriterija. Jasno da se ovdje javlja dvojba legalnosti i legitimnosti ovakve moguće retroaktivne primjene novih Orijentacijskih kriterija.

Također, bitno je uputiti na poredbenu sudsku praksu prema kojoj su sudovi zauzimali stav kako inflacija ne predstavlja bitnu okolnost koja utječe na odmjeravanje visine pravične naknade nematerijalne štete⁸¹ što dodatno potvrđuje činjenicu da se ne radi o potpuno novim okolnostima koje su nastale nakon podnošenja tužbe i koje bi bile osnova za preinaku tužbenog zahtjeva sukladno članku 56. st. 2. ZPP⁸². Uz to, valja napomenuti da Orijentacijski kriteriji ne služe kao matematička formula za izračun visine naknade nematerijalne štete, pa samim time nisu sprječavali tužitelje da već ranije postave više iznose tužbenih zahtjeva temeljem utjecaja inflacije na vrijednost novca. Slijedeći istovjetnost metodologije za uvećanje iznosa Orijentacijskih kriterija sa stavom Vrhovnog suda RH, bitno je ukazati kako je ovaj Sud u svojoj praksi zauzeo stav da preinaka tužbe nakon zaključenja prethodnog postupka (pripremnog ročišta) u vezi s povećanjem tužbenog zahtjeva za naknadu štete pozivom na Nove orijentacijske kriterije Vrhovnog suda RH nije dopuštena.⁸³

⁷⁶ Zastarom prestaje pravo zahtijevati naknadu štete i ispunjenje obveze. Sukladno člancima 360., 376. i 377. ZOO. zastarni rokovi za naknadu štete su tri i pet godina, odnosno u trajanju zastarnog roka za počinjeno kazneno djelo kojime je uzrokovana šteta, ako je predviđen duži rok te za ugovornu naknadu štete sukladno zastarnom roku predviđenom za ispunjenje obveze iz pravnog posla.

⁷⁷ Isto tako: STANIĆ SERTIĆ, T. *op.cit.*, str. 119. – 120., SAVIĆ, Š., *op.cit.*, str. 326.

⁷⁸ *Zakon o parničnom postupku Federacije BiH*, Službene novine Federacije BiH broj 53/03, 73/05, 19/05 i 98/15 (u nastavku: ZPP).

⁷⁹ Sukladno članku 56. st. 1. ZPP preinaka tužbe jeste „promjena istovjetnosti zahtjeva, povećanje postojećeg ili isticanje drugog zahtjeva uz postojeći.“.

⁸⁰ Prema ovoj zakonskoj odredbi sud može, ali ne mora dopustiti preinaku tužbe, a u svakom slučaju mora do zaključenja pripremnog ročišta ili glavne rasprave kada pripremono ročište nije održano (članak 57. st. 1. ZPP).

⁸¹ Isto tako: STANIĆ SERTIĆ, T., *op.cit.*, str. 117.

⁸² „Ako tužitelj preinačuje tužbu zbog okolnosti koje su nastale nakon podnošenja tužbe tako da iz iste činjenične osnove zahtijeva drugi predmet ili novčanu svotu, tuženik se takvom preinačenju ne može protiviti.“

⁸³ STANIĆ SERTIĆ, *op.cit.*, str. 120.

Uz navedeno pitanje veže se i pitanje računanja kamata temeljem potencijalne promjene visine tužbenog zahtjeva te bi pravično bilo tumačiti da se kamata na eventualno dozvoljenu preinak tužbe i uvećani dio tužbenog zahtjeva po osnovi novih Orijentacijskih kriterija treba računati samo od dana podnošenja preinačenog tužbenog zahtjeva, a ne od dana podnošenja inicijalne tužbe.⁸⁴ U obračunu kamata nužno bi bilo razdvojiti kumulativni iznos tužbenog zahtjeva na inicijalnu vrijednost spora i na iznos utvrđen dopunom tužbenog zahtjeva.

Sve navedene dileme mogle su se izbjeći jasnijim i obuhvatnijim obrazloženjem Orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda Federacije BiH - 2025. U prilog sadržajno-formalnoj nedorečenosti u reguliranju ovih Orijentacijskih kriterija govori i činjenica da oni ne sadrže konkretne Orijentacijske kriterije već samo njihovu izmjenu koja se isključivo odnosi na konstataciju uvećanja svih ranije utvrđenih iznosa za odmjeraivanje visine nematerijalne štete. Zbog toga je ispravnije govoriti o izmijenjenim Orijentacijskim kriterijima (2016. – 2025.) negoli o novim (2025.), iako dokument formalno nosi naziv „Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete“.

5. Izmjena iznosa naknade nematerijalne štete koji su utvrđeni Okvirnim kriterijima Zakona o obveznim osiguranjima u prometu Federacije Bosne i Hercegovine

Zakonodavac je također pri legislativnom normiranju Okvirnih kriterija za naknadu nematerijalne štete po osnovi obveznih osiguranja u prometu predvidio mogućnost povećanja normiranih iznosa nematerijalne štete. Zakonski kriterij uz kojega je vezana moguća promjena visine naknade nematerijalne štete je povećanje ili smanjenje cijene prosječne visine premije po polici autoodgovornosti za više od 10%.⁸⁵ Pri tome, utvrđivanje i objavljivanje prosječne visine premije u nadležnosti je Agencije za nadzor osiguranja koja, sukladno ovoj zakonskoj normi, treba postupiti svake godine do kraja prvoga mjeseca tekuće godine s presjekom na dan 31. prosinca prethodne godine (članak 44. st. 5. ZOOP). Agencija za nadzor osiguranja Federacije BiH je na svojoj web stranici dana 29. siječnja 2025. u formi Informacije obavijestila javnost da, prema evidenciji objavljenih statističkih podataka o sektoru osiguranja za razdoblje poslovanja kalendarske 2024., prosječna premije osiguranja od autoodgovornosti ostvarena na teritoriji Federacije BiH iznosi 360 KM što predstavlja povećanje od 20% u odnosu na prosječnu visinu premije od 300 KM.⁸⁶ ⁸⁷ Dakle, Agencija je u svome redovnom statističkom pregledu za 2024. utvrdila povećanje prosječne premije osiguranja od autoodgovornosti za 20% te je o tome informirala javnost i ispunila svoju zakonsku obvezu. Međutim, Agencija je u predmetnoj Informaciji otišla korak dalje i svojevrsno preuzela nadležnost tumačenja zakona te Informacijom odredila kako je potrebno sukladno odredbi članka 44. ZOOP prilikom određivanja visine naknada iz članka 38.

⁸⁴ *Ibid*, str. 127.

⁸⁵ Članak 44. st. 4. ZOOP: „U slučaju povećanja ili pak smanjenja cijene prosječne visine premije iz prethodnog stava ovoga člana za više od 10% visina naknade će se povećavati ili smanjivati u istovjetnom postotku.“

⁸⁶ Visina naknade nematerijalne štete normativno je utvrđena na bazi prosječne visine premije po polici u automobilske odgovornosti u iznosu od 300,00 KM (članak 44. st. 3. ZOOP).

⁸⁷ <https://nados.ba/hr/informacija-o-promjeni-visine-naknade-iz-cl-38-do-43-zakona-o-obaveznim-osiguranjima-u-saobracaju/> (26.03.2025.).

do 43.⁸⁸ izvršiti povećanje naknada propisanih u ZOOP za 20%. Da je fokus Informacije na navedenome, a ne na zakonom propisanoj nadležnosti Agencije, proizlazi i iz samoga naziva informacije – „Informacija o promjeni visine naknade iz članaka 38. do 43. Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju“. Ova kvazi-regulatorna uloga Agencije čak ne bi bila toliko sporna da se nije ostvarila u formi informacije temeljem koje se javlja niz praktičnih pitanja i dvojbi. Osim što je ovakvo postupanje regulatora, koje je supstancijalno šire od zakonom utvrđene nadležnosti, trebalo imati formalniji i sustavniji oblik poput nalog, instrukcije, smjernice..., a što je utvrđeno zakonom definiranim nadležnostima Agencije⁸⁹, jasno trebalo je biti i sadržajnije pa barem odrediti početak primjene utvrđenog iznosa uvećanja naknada nematerijalne štete. S druge pak strane, moglo bi se smatrati kako se utvrđeno uvećanje po slovu zakona ima primijeniti automatizmom, ali to svejedno ne uklanja obvezu Agencije da regulira praktična pitanja primjene takvog uvećanja.

Agencija je sama djelomično utvrdila navedeno i korektivno djelovala u svome postupanju tako što je 7. ožujka 2025. objavila Dodatnu informaciju o promjeni visine naknade iz članaka 38. do 43. Zakona o obaveznim osiguranjima u prometu⁹⁰. U dodatnoj objavi jasno je istaknuto kako Agencija nema nadležnosti tumačenja zakona, konkretnije davanja pojašnjenja primjene predmetnih zakonskih odredbi, a u vezi s prvotno objavljenom Informacijom. U dopunjenoj informaciji Agencija je korigirala ranije objavljenu formu utvrđivanja prosječne premije (objavljeni statistički podatci) te je formulirala kako je, postupajući u skladu sa zakonom propisanim nadležnostima, objavila visinu prosječne premije osiguranja od autoodgovornosti u „Službenim novinama Federacije BiH“ broj 7/25 od 31.01.2025. U Dodatnoj informaciji također se navodi da je Agencija objavila na web stranici informaciju o prosječnoj premiji osiguranja od autoodgovornosti i ukazala na odredbe članka 44. st. (3) i (4) ZOOP. Dopunjenom Informacijom Agencija je dakle, jasno utvrdila kako je prethodno navedenim postupanjem ispunila svoje dvije zakonske ovlasti – utvrđivanja i obavješćavanja, i to: utvrđivanje promjene prosječne visine premije te obavješćavanje javnosti o tome. Agencija se ogradila od eventualnog tumačenja i daljnjih pojašnjenja primjene članka 44. st. 5. ZOOP te eksplicitno navela kako je tumačenje zakona u nadležnosti njegova donositelja.

Uz sve navedeno, jasno je da je namjera zakonodavca bila vezati promjenu visine naknade iz Okvirnih kriterija u ZOOP uz promjene premije na koje svakako utječe i prosječna stopa inflacije. Međutim, inflacija nije jedini razlog za usklađivanje visine naknade štete s kretanjem visine prosječne premije. Naime, ZOOP je propisao uvođenje postupne deregulacije i liberalizacije tržišta osiguranja od autoodgovornosti.⁹¹ Ukoliko

⁸⁸ Odredbama članaka 38. do 43. ZOOP propisani su okvirni kriteriji za utvrđivanje visine odštete za nematerijalne naknade na koje ima pravo oštećena osoba po osnovi osiguranja od autoodgovornosti i to: fizička bol, strah, umanjenje opće životne aktivnosti, naruženost, duševni bolovi zbog smrti bliskog srodnika i duševna bol zbog naročito teškog invaliditeta bliske osobe.

⁸⁹ *Zakon o osiguranju Federacije BiH*, Službene novine FBiH broj 23/17 i 103/21 određuje da je Agencija, između ostalog, nadležna donositi provedbene propise, druge opće akte (pravilnike, uputstva, naredbe i odluke) kao i na bilo koji drugi način dati smjernice potrebne za primjenu Zakona o osiguranju kao i za ostala pitanja od značaja za tržište osiguranja (članak 128. st. 2. toč. g) i j)).

⁹⁰ <https://nados.ba/hr/dodatna-informacija-o-promjeni-visine-naknade-iz-cl-38-do-43-zakona-o-obaveznim-osiguranjima-u-saobracaju/> (26.3.2025.).

⁹¹ Postupak se odvija u tri faze: u prvoj, koja je trajala do kraja listopada 2023. Agencija je bila ovlaštena propisati zajedničke uvjete i tarife. U drugoj fazi, koja traje do konca listopa-

se proces liberalizacije bude odvijao u trenutno važećim rokovima,⁹² odnosno ukoliko se u bliskoj budućnosti uvede potpuna sloboda određivanja cjenika premije osiguranja od autooodgovornosti, vrlo izgledna posljedica jeste pad cijena premije ove vrste osiguranja. Posljedično, smanjenje prosječne premije za više od 10%, sukladno odredbi članka 44. st. 5. ZOOP-a, utjecalo bi i na iznose naknade štete propisane Okvirnim kriterijima.

Iz svega navedenoga vidljivo je da je povećanje, odnosno smanjenje visine štete ovisno o visini prosječne premije isključivo primjenjivo na utvrđivanje nematerijalne štete po osnovi obveznih osiguranja u prometu za koje su kriteriji utvrđeni u *lex specialis*, pa se na ovu vrstu nematerijalne štete ne primjenjuju promjene za ostale oblike nematerijalne štete po osnovi ZOO i odnosnih Orijentacijskih kriterija. Takav stav jasno je zauzeo i Vrhovni sud Federacije BiH navodeći u obrazloženju izmijenjenih Orijentacijskih kriterija da ona imaju svrhu pomoći sudovima u određenju visine pravične novčane naknade nematerijalne štete u primjeni Zakona o obveznim odnosima. Budući je pravična naknada nematerijalne štete po osnovi osiguranja od autooodgovornosti utvrđena u ZOOP, to se na uvećanje visine naknade nematerijalne štete po ovoj osnovi imaju primijeniti osnove uvećanja utvrđene samim Zakonom, a ne Orijentacijskim kriterijima Vrhovnog suda Federacije BiH.⁹³ Može se također konstatirati kako su Okvirni kriteriji iz ZOOP napredniji u postizanju zaštite oštećenih osoba, s obzirom da je zakonskom normom regulirana osnova za usklađivanje pravične naknade ubuduće (članak 44. st. 4. i 5.), a što se Orijentacijskim kriterijima propustilo regulirati.

Zaključak

Naknada nematerijalne štete predstavlja novčani ili nenovčani ekvivalent za subjektivne manifestacije štetnog događaja. Budući zakon ne regulira novčane ekvivalente za nematerijalnu štetu, sudovi se u odmjeravanju pravične visine nematerijalne štete služe procjenom okolnosti slučaja te Orijentacijskim kriterijima. Orijentacijski kriteriji ne zadiru u postojeća rješenja ZOO, nego doprinose pravilnoj i jedinstvenoj primjeni zakonskih odredbi kao pomoćni alat za jednako postupanje i ujednačenost sudske prakse s ciljem reguliranja onih instituta koji zakonskom normom nisu nikako ili su nejasno i nepotpuno normirani. U Federaciji BiH Orijentacijske kriterije usvaja Vrhovni sud ovoga entiteta. Početkom 2025. godine izmijenjeni su iznosi pravične novčane naknade nematerijalne štete. U obrazloženju izmjena navedenih Kriterija nije predočena metodologija obračuna povećanja iznosa naknade svih vidova nematerijalne štete od 50% već je navedeno da je povećanje posljedica inflacijskih kretanja i indeksa promjena prosječne neto plaće. Nije pojašnjeno tko je inicijator izmjena i je li u njihovoj izradi

da 2026., društva su samostalno donijela navedene akte koje je Agencija odobrila. Iako tržište osiguranja u Federaciji BiH još nije zrelo za prelazak na potpuno liberalizirani model, ako ne dođe do ponovne odgode navedenog roka, nakon isteka referentnog razdoblja predviđena je potpuna sloboda društava za donošenje uvjeta i cjenika premije. O perspektivama liberalizacije tržišta osiguranja od autooodgovornosti vidi u: ĐOKIĆ, J., MARTINOVIĆ D., VUČIĆ, F., Liberalizacija osiguranja od autooodgovornosti u Bosni i Hercegovini, Anali Pravnog fakulteta, god. 15., br. 31., Zenica, 2022. (str. 283-305), str. 290.

⁹² Zakonom o izmjeni Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Službene novine FBiH, br. 103/21, prolongirani su inicijalno postavljeni rokovi za provođenje postupka liberalizacije iz članka 11. ZOOP-a.

⁹³ U prilog ovoj konstataciji govori i praksa Suda pravde EU, primjerice u predmetu *Petillo C-371/12*. Vidi: *supra* bilj. 58.

konzultirana relevantna znanstvena i stručna javnost u cilju realne procjene utjecaja navedenih parametara na visinu naknade nematerijalne štete.

Gotovo istovremeno, u Federaciji BiH početkom 2025. paralelno se utvrđuju uvećanja u novčanim iznosima nematerijalne štete po osnovi dva zakonska teksta, ZOO i ZOOP. Takav paralelizam svakako može aktualizirati pitanja granice primjene jednoga i drugoga zakona u pogledu odštetne materije kao i njihovoga međusobnog odnosa. Stoga je nužno podsjetiti da je ZOOP *lex specialis* u odnosu na ZOO. Usvajanjem ZOOP namjera zakonodavaca bila je jasna u smislu reguliranja posebnim propisom pravičnih iznosa novčane naknade nematerijalne štete temeljem obveznih osiguranja u prometu i to na razini zakonske norme. Naravno da se dalje postavlja pitanje zaštite interesa oštećenih osoba u prometnim nezgodama i pravičnosti u odmjeraivanju odštete, ali tu je zakonodavac opet predvidio na razini zakonske norme osnovu za usklađivanje iznosa nematerijalne štete *pro futuro*. Sve navedeno, a i jasna odredba Vrhovnog suda Federacije BiH sadržana u izmijenjenim Orijentacijskim kriterijima, potvrđuju činjenicu i stav da se uvećani iznosi u novim Orijentacijskim kriterijima odnose samo na visinu pravične novčane naknade nematerijalne štete u primjeni ZOO, dakle, ne i u primjeni ZOOP.

Svrha Orijentacijskih kriterija, između ostalog, je i doprinos ujednačenosti sudske prakse. Međutim, u recentnoj izmjeni Orijentacijskih kriterija primjećuju se određeni nedostaci i nedorečenost zbog kojih bi moglo doći do različitih stavova sudskih instanci u primjeni izmijenjenih kriterija, pa umjesto ujednačavanja Kriteriji takvoga sadržaja nažalost mogu rezultirati upravo nejedinstvenom primjenom zakona i neujednačenom sudskom praksom. Stoga bi bilo dobro da Građansko odjeljenje Vrhovnog suda Federacije BiH zauzme određene stavove po mogućim spornim pitanjima preinake tužbe, zastare, kamata i drugih potencijalno spornih i dvojbenih pitanja te preduhitri arbitrarno rješavanje u primjenu izmijenjenih iznosa pravične novčane naknade nematerijalne štete temeljem ZOO.

Istovjetna preporuka odnosi se i na primjenu utvrđenog povećanja prosječne premije kao osnove za uvećanje iznosa pravične novčane naknade nematerijalne štete temeljem ZOOP. Agencija za nadzor osiguranja Federacije BiH trebala bi donijeti provedbeni akt u jednoj od zakonom normiranih formi, temeljem kojega će se jasnije definirati primjena utvrđenog i oglašenog uvećanja prosječne premije s naglaskom na početak primjene. Tumačenje predmetnih odredbi ZOOP neupitno je u nadležnosti donositelja zakona. Međutim, budući se ne radi samo o pitanju zakonskog tumačenja, već i o njegovoj provedbi, primjenjive su odredbe Zakona o osiguranju Federacije BiH koji regulira ovlasti Agencije za provedbeno reguliranje pitanja od značaja za tržište osiguranja.

Nikolina MALETA, PhD, Associate Professor
University of Mostar
Faculty of Law
nikolina.maleta@pf.sum.ba

Jasmina ĐOKIĆ, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law
University of Zenica
jasmina.djokic@unze.ba

Davor MARTINOVIĆ, PhD, Assistant Professor
Martinović&Partneri
Attorneys at Law
davor.martinovic@martinovic-partneri.ba

RECENT CHANGES TO THE AMOUNT OF FAIR COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGES BASED ON THE ORIENTATIONAL CRITERIA OF THE SUPREME COURT OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND THE FRAMEWORK CRITERIA IN THE LAW ON COMPULSORY TRAFFIC INSURANCE

Summary: *In determining the amount of fair compensation for non-pecuniary damage, courts use an assessment of the circumstances of the case and objective criteria, among which the Orientation Criteria and special criteria defined by lex specialis regulations have special importance in practical application. At the beginning of 2025, the Supreme Court of the Federation of BiH adopted amendments to the Orientation Criteria for Compensation for Non-Pecuniary Damage based on the Law of Obligations, which determine the increased amounts of fair compensation for non-pecuniary damage by 50% compared to the previously valid ones. The Framework Criteria contained in the Law on Compulsory Traffic Insurance of the Federation of BiH are applied to determine the amount of compensation for non-pecuniary damage caused by the use of a motor vehicle. For these Criteria an increase in the standardized compensation amounts in accordance with the increase in the motor vehicle liability insurance premium is also proposed. The paper analyzes the practical implications of the changes to these two Criteria, their mutual relationship, and provides certain recommendations in order to avoid arbitrary action when applying the Criteria in practice. In order to understand the significance of the objective criteria discussed, the authors initially analyze non-pecuniary damage and systems for assessing fair compensation with a comparative review of determining the amount of compensation for bodily injury or death based on motor vehicle liability insurance.*

Key words: *Non-pecuniary damage, Orientation criteria, Framework criteria, Law of Obligations, Law on Compulsory Traffic Insurance*